

HELIKOPTERI- LÄÄKÄRI

HEINI HARVE-RYTSÄLÄ

WSOY

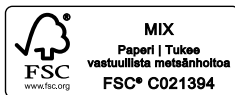

HELIKOPTERI- LÄÄKÄRI

HEINI HARVE-RYTSÄLÄ

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

© HEINI HARVE-RYTSÄLÄ JA WSOY 2023
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
ISBN 978-951-0-49736-4
PAINETTU EU:SSA

Sisällys

Esipuhe 7

KESÄ 11

- Kuinka aave syntyy 13
- Sellainen on kesä 20
- Ammattilaisten ketju 32
- Poikkeuksellisia olosuhteita 43
- Yhteistyötä 49
- Me teimme parhaamme 55
- Merkityksellisyys 62
- Inhimillisiä sattumuksia 67
- Hän on elossa 74

SYKSY 79

- Uusia alkujä 81
- Pelko ja sen hallinta 85
- Aaveista kipeimmät 92
- Moninaisia rooleja 100
- Kuvia onnettomuuspaikalta 108
- Voimanlähteitä 112
- Talven odotusta 118

TALVI 123

Säiden armoilla 125

Elämän kiertokulku 136

Kun kuolema on kunniavieras 142

Ja sitten tulee joulu 150

Kiitollisuus 153

Ihana, kamala lumi 159

KEVÄT 165

Kevään merkkejä 167

Pelottava pandemia 171

Sanojen voima 176

Lapsia ja vanhempia 186

Virheiden pelossa 201

Armollisuus 216

Hauraat hetket 221

Vapaus valita 227

Lopuksi 235

Kiitokset 237

Esipuhe

SATEENKAARI, joka ei olekaan kaari vaan kokonainen värien ympyrä. Horisontin auringonlasku ja auringonnousu, joista ei kesällä edes tiedä, kummasta on kyse. Kesällä vihreys kaikkialla, loppukesästä kauniin ruskeat viljapellot, joilla voi yöllä nähdä hirviperheen ruokailemassa. Ruska, jonka väriiloistoa ei voi edes sanoin kuvailla. Talviauringon loiste kirkkaalla hangella, pölyävän lumen kristallinen kimallus. Ilotulitus uudenvuoden yönä ilmasta katsottuna. Pimeässä hohtavat moottoriteiden valonauhat, Helsinki-Vantaan kiitoteiden valot, valaistu lennonjohtotorni. Rajavartiolaitoksen aluksen valot sinisessä hetkessä. Näen valtavasti kauneutta ympärilläni, koska saan tehdä tätä työtä. Näihin kauniisiin hetkiin yritän kiinnittää kaiken huomioni aina kun voin, ja niihin yritän palata silloinkin, kun maailma sisälläni ei ole niin kaunis katsella.

Tämä kirja kertoo suomalaisen ensihoitojärjestelmän toiminnasta sen eri tasoilla yhden ensihoitolääkärin näkökulmasta, mutta ennen kaikkea se kertoo siitä, kuinka minä koen oman työni ensihoitolääkärinä lääkärihelikopterissa. Työni, joka toki sisältää paljon onnistumisen ja merkityksellisyyden kokemuksia, mutta sitäkin enemmän surun

ja kuoleman kohtaamista. Tämä on kuvaus siitä, kuinka minulle niin rakas, mutta välillä kovin raskas työ on muuttanut asennettani elämään, yhteiskuntaan, ympäröivään maailmaan ja itseeni. Kerron siitä, kuinka sovitan työni ja sen mukanaan tuomat kipeät, välillä hyvin synkätkin kokemukset ja tunteet ihan tavallisen arkiseen elämäni.

Tässä kirjassa kuvaamani tunteet ja ajatukset ovat vain minun omiani. En tiedä, kuinka muut tätä työtä tekevät nämä asiat kokevat, enkä halua sanoa, että oma tapani olisi se paras ja oikea. Minulle se on kuitenkin ollut hyvä ja sopiva, ainoa, jonka osaan.

Kerron paljon kuolemasta ja sen kohtaamisesta. Ajoittain jopa kolmasosa työssäni kohtaamistani potilaista kuolee kentälle ja vielä useampi myöhemmin sairaalassa. Vaikka työtäni on nimenomaan suojella elämää, on kuoleman kohtaaminen väijäämätön osa lähes jokaista työvuoroa. Kuolemaan ei totu, ei varsinkaan epäreiluun kuolemaan, ja on kuluttavaa kohdata jatkuvasti elämän hauraus. Siksi tämä on ennen kaikkea kirja siitä, mitä toisaalta jatkuva kuoleman ja sen läheisyyden kohtaaminen, mutta samalla upeat kauneuden ja hyvyyden kokemukset ovat herättäneet yhdessä ihmisessä.

Vaikka kerron sinulle synkkiä tarinoita, toivon että näet niidenkin taustalla sen pienen valon, jonka minä näen, aina vain vahvemmin. Me emme voi valita kaikkea, mitä meille tapahtuu. Mutta me voimme valita, mihin suuntaamme huomiomme. Se on joskus hyvin, hyvin vaikeaa. Minäkin vajoan välillä synkkyyteen, mutta uskallan vajota sinne, koska tiedän, että jossain vaiheessa alan aina nähdä pieniä

valonpilkahduksia. Joku saattaa sanoa, että tärkeintä on, että elämän hyviä palasia on enemmän kuin huonoja. Minä en usko siihen. Uskon, että riittää, kun keskittyy näkemään hyvät palaset riittävän kirkkaasti. Se tekee elämän tummistakin sävyistä siedettäviä, joskus jopa kauniita.

Jokainen tässä kirjassa kuvattu tilanne tai kohtaaminen on yhdistelmä monista vastaavista tilanteista ja kohtaamisista. Jokainen yksityiskohta on todellinen ja tapahtunut, mutta koska olen tarkoituksella yhdistellyt eri tapahtumia, yksikään tässä kirjassa kuvattu potilas tai tapaus ei ole tunnistettavissa tai yhdistettävissä yhteen todelliseen henkilöön. Kirjan ei ole tarkoituskaan kertoa yksityiskohdista kohtaamistani potilaista tai heidän omaisistaan. Tämä kirja kertoo heidän herättämistään ajatuksista ja tunteista, yhden helikopterilääkärin elämästä.

Vaikka kirjan tarinat on koottu vuoden kierron muotoon, on niiden kertymiseen tarvittu monta vuotta. Minun mielessäni ne muodostavat kuitenkin yhden kokonaisen vuoden. Jokaisella vuodenaajalla on omat aaveensa. Aaveet kiinnittyvät ympäristöön, tuoksuihin ja tuntemuksiin, ja ne nousevat esiin mieleni piiloista yhä uudestaan. Tarinat ja aaveet sekoittuvat toisiinsa ja muodostavat aina vain kasvavan ja paisuvan vuoden. Minun vuoteni.

Tämä kirja on omistettu kaikille niille työtovereille, jotka työnantajasta ja vaatteiden väristä riippumatta ovat olleet kanssani näissä tilanteissa: lentäjille, HEMS-ensihoitajille ja -pelastajille, hätäkeskuspäivystäjille, ensihoitajille, poliiseille, pelastajille, sosiaali- ja kriisipäivystysten sekä sairaalapäivystysten henkilökunnalle, joitakin ammatti-

ryhmiä mainitakseni. Minä en ole sankari, me olemme sitä yhdessä.

Tämä kirja on omistettu myös aaveilleni – teille, jotka kuljette kanssani ja olette muovanneet minusta sen, mitä nyt olen. Moni teistä on kuollut todellisessa elämässä, mutta jatkaa elämäänsä mielessäni, minun kanssani kulkien. Olette osa minua, halusimmepa sitä tai emme. Olemme oppineet tulemaan toimeen keskenämme, ja teidän kohtaamisenne ja kuolemanne ovat saaneet minut arvostamaan elämää entistä enemmän. Joidenkin teistä seura tekee yhä hyvin kipeää. Saatte kyyneleet silmiini ja palan nousemaan kurkkuun. Osa teistä on jo lempeämpiä, lohdullisia. Mutta kaikkien kanssa kuljen, olen hyväksynyt sen.

Kaikista ei ole tullut aaveita. Kaikki eivät ole kuolleet tai tule painajaisiini. Moni on saanut uuden mahdollisuuden ja käyttänyt sen. Tämä kirja on omistettu myös teille.

Kaikkein eniten kirja on omistettu perheelleni ja läheisilleni. Teille, jotka olette aina kanssani ja tiedätte aaveistani, vaikka ette niitä näekään. Teille, jotka aina vain jaksatte tukea minua, vaikka välillä aaveet vaativat minulta paljon ja joudutte jakamaan minut heidän kanssaan. Toivon, että tämän kirjan kautta voin jakaa teille aaveilta oppimaani ilman, että teidän tarvitsee jakaa heitä minun kanssani. He ovat yksin minun aaveitani.

Kesä

Kuinka aave syntyy

KESÄNI HELIKOPTERISSA on satumaisen kaunis. Alkukesän kuulaat, jatkuvasti pitenevät yöt. Kaikki on vihreää, tuoksu on huumaava. Vesi kimmeltää sadoissa järvissä, joiden rannoista pistää esiin laitureita. Laitureilla on ihmisiä, jotka kohottautuvat katsomaan, kun lennämme yli. Yöt ovat pitkiä ja usein työntäyteisiä, mutta valo auttaa jaksamaan, sillä on ihmeellinen voima.

Kesällä voin nähdä kolme ukkosrintamaa yhtä aikaa ja niiden välissä auringonpaisteen. Ja sitten ovat sateenkaaret, joiden aarre ei olekaan kaaren päässä. Aarre on siinä, että saan katsella noita värejä. Toisaalla välähtää salama, mutta jyrinä peittyy moottorien jylinään. Sukellamme sadeverhon sisään ja yhtäkkiä sen alta ulos. Valtavalla nopeudella.

Kesäöinä saatan nähdä, kuinka sumu syntyy. On hämärää, mutta veden pinta on kirkas. Ja yhtäkkiä järvet, lammet ja suot alkavat savuta. Valkoinen utu alkaa nousta niiden pinnasta kuin taikaiskusta, yhtä aikaa kaikkialla minne näen. Ja ilmasta näen kauas. Pieniä pumpulisia palloja nousee esiin sieltä täältä, ja ne liittyvät toisiinsa muodostaen yhä suurempia pilviä. Utua, usvaa, hattaraa, haiventa. Ymmärrän, miksi suomen kielessä on niin monta erilaista

nimeä tälle ihmeelle. Luonto tekee taikojaan, ja minä saan katsella. Sellainen on minun kesäni kaunein puoli, mutta sillä on myös paljon pimeämpiä puolia.

Tehtäväpaikkamme on saarella. Jo lähtiessä tiedämme, että perillepääsy tulee olemaan vaikeaa, sillä saari on kaukana mantereesta ja muiden auttajien venematka on pitkä. Saari on myös laaja, mutta helikopterille sopivia laskupaikkoja ei näkynyt satelliittikuvissa, joita HEMS-pelastaja ja lentäjä tutkivat hetken ennen lähtöämme. Lähes koko saari on puiden peitossa. Ainoa kuvissa näkynyt avonainen ruohoalue sijaitsee aivan saaren toisessa päässä, kaukana meille annettusta kohteesta. Kaistale avointa hiekkarantaa ihan kohteen lähellä voisi ehkä soveltua laskeutumiseen, ja toivomme vain, että hiekka olisi riittävän märkää eikä pölyyisi. Sitä eivät satelliittikuvat kerro, täytyy vain mennä kokeilemaan. Muutama pidempi laiturin näytti työntyvän kohti avomerta. Niille ei voi laskeutua, mutta voisin ehkä poistua leijuvasta helikopterista sellaisen varaan. Silloin olisin kuitenkin aluksi yksin, ja yksin voisin tehdä vain hyvin vähän potilaan hyväksi. Siksi toivon, että sopiva laskeutumispaikka kuitenkin vielä löytyisi kohteen läheltä. Satelliittikuvat eivät kerro kaikkea.

Lentomatkan aikana kuulen radiosta, että meidän lisäksi paikalle ovat matkalla pelastuslaitoksen ja rajavartiolaitoksen veneet sekä rajavartiolaitoksen helikopteri. Kaikki yrittävät päästä kohteeseen mahdollisimman nopeasti, jokainen hieman eri taktiikalla. Emme voi

tietää, kuka meistä valitsee oikein, kuka on ensimmäisenä paikalla. Voimme vain toivoa, että joku meistä on riittävän nopea.

Kun pääsemme perille, toteamme, että satelliittikuvat olivat oikeassa: sopivaa laskeutumispaiikkaa ei löydy kohteen läheltä. Minun on poistuttava leijuvasta helikopterista rantakalliolle, se on soveltuvin paikka mahdollisimman lähellä kohdetta. Kallio viettää viistosti mereen, eikä sille voi siksi laskeutua. Lentäjä kannattelee konetta vaakatasossa, toisen puolen jalas juuri ja juuri kallion yläpuolella, ja pysytyn laskeutumaan kalliolle välttämättömien varusteideni kanssa. Roottorin lapojen nostattama ilmavirta on voimakas. Jos horjahaisin, jokin kallisarvoisista repuistani saattaisi kieriä pitkin kalliota mereen. Minulla on varusteenani oranssi paukkuliivi, mutta reput tuskin kelluisivat. En kuitenkaan horjahda tälläkään kertaa. »Heini irti», sanon viimeisen fraasini kypäräni sisälle rakennettuun radioon ja odotan lentäjän kiittauksen ennen kuin irrotan kypäräni johdon ja suljen helikopterin oven. Näen, että HEMS-pelastaja seuraa minua katseellaan herkeämättä, valmiina antamaan lentäjälle ohjeita helikopterin liikuttamisesta. Asettaudun makaamaan kallionkoloon reppujeni päälle ja nostan peukaloni valmiuden merkiksi. HEMS-pelastaja kiittää merkkini, hänen huulensa liikkuvat, mutta en kuule sanoja. En ole enää mukana tuolla lennolla. Lentäjä lähtee hitaasti nostamaan kopteria ilmaan. Helikopterin ääni on huumaava, ja ilmavirta salpaa hengityksen. Jostain lentää männynkäpy ja napsahtaa otsaani. Onneksi kypäräni visiiri on alhaalla. Hätkähdän silti.

Helikopteri nousee ja kääntyy, etäännyttyä turvallisen matkan päähän saaren rannasta merta kohden, kallistuu eteenpäin ja nousee loivasti kaartaen vielä ylemmäs. Muu miehistö lähtee hakemaan turvallista laskeutumispaikkaa kauempaa saaresta. Oloni on orpo. Vain hyvin harvoin olen tässä työssä yksin, yleensä toimimme yhdessä. Tiedän, että paikalle on tulossa muita, mutta tiedän myös, että he ovat vielä kaukana. Siksi lähden yksin välineiden kanssa kohti ilmasta näkemääni mökkiä ja toivon, että voin tehdä riittävästi siihen asti, että muut tulevat paikalle.

Kesäpäivä ei voisi olla kauniimpi, ja ehdin huomata sen. Olen yhtäkkiä tupsahtanut keskelle saaristoidylliä. Polun varrella on mökkejä, joiden kuisteille on ilmestynyt unisen näköisiä ihmisiä helikopterin äänen herättäminä. Minä, haalaripukuinen hahmo, olen tullut rikkomaan heidän idyllinsä. En kuulu tänne, keskelle kesälomaa. Olen kutsu-maton vieras ja saapumiseni herättää levottomuutta. Mitä on tapahtunut? Ja kenelle? Näen hämmentyneitä, pelästyneitä ja uteliaita katseita.

Kiipeän reppu selässä, monitori oikeassa ja kypärä vasemmassa kädessä kivistä polkua ylämäkeen. On jo kuuma, vaikka on vasta varhainen aamu. Minua hengästyttää. Monitorin muovinen kahva painaa sormiani, ja vaihdan nopeasti kypärän ja monitorin paikkaa käsieni välillä. Tiedän, että muuten oikea käteni tulisi tärisemään tämän ponnistuksen jälkeen häiritsevästi.

Mökin pihassa minua odottaa näky, johon olin jo osannut varautua hätäkeskuksen antamien tietojen perusteella. Tiesimme jo, että hyvin todennäköisesti meitä odottaisi

kuolema. Naisen sydän oli pysähtynyt hätäpuhelun aikana. Tiesimme, että sen ajan jälkeen, joka järjestelmältä kului päästä syrjäiseen saareen, sydän ei olisi enää käynnistettävissä. Silti olimme päättäneet yrittää.

Nainen makaa selällään halkoliiterin edessä. Kasvot ovat sinertävät, ja lämpimästä ilmasta huolimatta iho on jo viilennyt. Tunnistan kuoleman. Kiinnitän rintakehälle elektrodit. Monitorin näytölle piirtyy vain suoraa viivaa. Mitään ei ole enää tehtävissä vanhan rouvan hyväksi. Hän on kuollut kesäaamuna lintujen laulaessa, omassa mökkipihassaan.

Kävelen pihakeinussa istuvan vanhan miehen luo. Hän on pienikokoinen, minun mittaiseni. Jalassa on kumisaappaat, ruudullisen paidan kuosi on haalistunut, mutta hänen ryhtinsä on suora jopa pihakeinussa istuessa. Katson häntä ja valmistaudun kertomaan sen, mitä kukaan ei haluaisi kuulla: rakkain ihminen on juuri kuollut. Vanha mies katsoo pitkään kuollutta vaimoaan ja kääntää sitten katseensa minuun. Ennen kuin ehdin sanoa mitään, hän katsoo minua syvälle silmiin ja sanoo: »Me olimme yhdessä yli 60 vuotta.» *Me olimme.* Emme ole enää. Hän on jo ymmärtänyt. Miehen katse on vakaa ja avoin. Se ei syytä tai kysy, se vain toteaa. Silmissä ei ole katkeruutta tai ahdistusta, ainoastaan syvä ymmärrys tapahtuneesta ja pohjaton ikävä. Istun hetkeksi miehen viereen. Minulla ei ole kiire mihinkään. En edes tiedä, milloin muut ovat saapumassa paikalle. Kaikki ympäriltäni katoaa, luonani ovat vain tuo vanha mies ja hänen muistonsa. Kuuntelen niitä aivan hiljaa, sillä minulla ei ole sanoja, mutta onneksi sanojani ei nyt edes tarvita. Mökin pihassa linnut laulavat yhä. Aika pysähtyy hetkeksi.

Kuulen radiosta, että pelastuslaitoksen vene on saapunut läheiseen rantaan. Pian kaksi ensihoitajaa ilmestyy reput selässään polkua pitkin luoksemme. Aika jatkaa taas kulkuaan. Hyvästelen miehen ja ilmaisen vielä osanottoni. Käännyin pois ja lähdän kävelemään metsäpolkua takaisin tulosuuntaani. Kävellessäni mies katsoo mielessäni yhä minuun. Vakaasti ja arvokkaasti hän nousee ja ottaa paikkansa aaveitteni joukosta. Hän asettuu suurisilmäisen pojan ja pienen hukkuneen tytön väliin. Nyökkään hänelle hiljaa toivottaakseni hänet tervetulleeksi.

Olen työskennellyt ensihoitolääkärinä kentällä yli kymmenen vuoden ajan, joista viimeiset seitsemän vuotta puoliksi lääkärihelikopterissa, puoliksi ensihoidon hallinto- ja kehittämistyössä. Rakastan työtäni. Tämä työ ei kuitenkaan rakasta ketään. Kohtaan jatkuvasti musertavia tilanteita, joiden muistot salpaavat hengityksen ja tuovat sietämättömän puristuksen rintakehään. Ne viiltävät syvälle sieluun kipeitä haavoja, jotka arpeutuvat, mutta eivät koskaan parane kokonaan.

Työssäni kohtaan ihmiskohtaloita, jotka koskettavat minua syvästi ja joita en voi unohtaa, vaikka haluaisinkin. Näistä ihmiskohtaloista on tullut aaveitani. Osa on kuollut, osa loukkaantunut vakavasti. Osaa elämä on kolhaissut niin kovaa, että kipu on tarttunut minuunkin. Osa on menettänyt omaisensa, ehkä isänsä, äitinsä, puolisonsa tai lapsensa. Yhteistä aaveilleni on se, etteivät he ole vain ihmishahmoja. He ovat kokemuksia ja kohtaloita ja niiden minussa herät-

tämiä tunteita, jotka eivät katoa mielestäni. Lähes jokainen työvuoro lääkärihelikopterissa tuo elämäni uusia aaveita.

En tiedä, kuinka paljon aaveita voin ottaa mukaani. Vaikka heitä tulee uusia, vanhat eivät ole jättäneet minua, mutta uusien, kipeämpien aaveiden myötä vanhat muuttuvat lempeämmiksi, jopa lohdullisiksi. Kukaan heistä ei ole enää se hahmo, jollaisena lähti minua seuraamaan.

Monta vuotta yritin ensin unohtaa, peitellä arpia, esittää että niitä ei ole. Uskoin, että kokemus kasvattaa kuoren ja jossain vaiheessa haavat umpeutuisivat lopullisesti eivätkä kirvelisi. Lopulta oivalsin, että kipua ei voi välttää, mutta sen kanssa voi oppia elämään ja sen avulla voi oppia näkemään kauniita asioita. Arpia varovasti tunnustellessani voin yhä uudelleen tuntea voimakasta kiitollisuutta siitä, että saan olla elossa.

Vuosi helikopterilääkärin matkassa

Oli kyse liikenneonnettomuudesta, syrjäseudulla sattuneesta aivoinfarktista tai yllättävän nopeasti edenneestä synnytyksestä, kun elämä on hiuskarvan varassa, paikalle hälytetään muiden viranomaisten ohella usein myös helikopterilääkäri. Yksi heistä on ensihoitolääkäri Heini Harve-Rytsälä, jonka työssä on toistuvasti kyse elämästä ja kuolemasta. Koskaan ei voi tietää, mikä perillä odottaa, mutta kaikkeen on varauduttava. Tämänkin sankarilliselta kuulostavan ammatin takana on kuitenkin ihminen, joka välillä uupuu ja jonka työ- ja arkielämä risteävät toisinaan kipeällä tavalla. Mieleen kummittelemaan jäävistä aaveista ei pääse eroon, mutta niiden kanssa voi oppia elämään.

	 9 789510 497364
www.wsoy.fi	99.1 ISBN 978-951-0-49736-4